

نشانه‌شناسی مفهوم خداوند در شعر فروغ فرخزاد

یدالله شکری^۱، شکوه کرمزاده^۲

۱- استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه سمنان (نویسنده مسئول)

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه سمنان

چکیده

نفوذ انکارنشدنی علم نشانه‌شناسی به زمینه‌های مختلف علمی و هنری انگیزه‌ای شد تا در این مجال آثار فروغ فرخزاد را از این منظر به بررسی بنشینیم. پژوهش حاضر با هدف بررسی نشانه‌شناسی مجموعه‌ی آثار این شاعر و با محوریت مفهوم (خداوند) صورت گرفته است. قطعاً شاعری بی‌پروا، همچون فروغ؛ برای رساندن مفهوم آثارش علاوه بر روایت مستقیم به نشانه‌ها نیز توسل می‌جوید؛ اما این نکته که برای ذکر نام خدا و مفهومی که از این نام در ذهن دارد؛ آیا سراغ نشانه‌ها رفته است یا خیر؛ هنوز جای تأمل دارد و با توجه به اینکه تحقیقات پیشین، آثار فروغ را از منظر نشانه‌شناسی در زمینه‌هایی غیر از نشانه‌شناسی مفهوم خداوند بررسی کرده‌اند؛ به بررسی اشعار این شاعر از این منظر پرداختیم. نگارنده در این اثر، نخست به شرح پیشینه‌ی نشانه‌شناسی و نیز توضیح این علم پرداخته است و سپس با انتخاب یک اثر به عنوان نمونه‌ای از کلیت آثار سروده شده در هر مجموعه، به بررسی و تحلیل ذهنیت مذهبی شاعر و نشانه‌های بکار رفته در هر مجموعه پرداخته است. در نهایت با بررسی اشعار و جستجوی نشانه‌های خدا در پنج مجموعه‌ی شعر او مشخص شد که فروغ در هر پنج مجموعه‌ی شعرش از حضور نشانه‌ها بهره جسته اما درصد حضور این نشانه‌ها در هر مجموعه‌ی شعریش با نوساناتی همراه بوده است که نشان می‌دهد کاربرد نشانه‌ها در سه مجموعه‌ی اول فروغ (اسیر، دیوار و عصیان) سطحی تر و بدون تأویل‌پذیری مفهومی است و در دو مجموعه‌ی آخر او شاهد رشد وسیع‌تر واژگان کلیدی و نشانه‌ها هستیم به طوری که مجال تحلیل آثار در ابعاد وسیع‌تری فراهم می‌آید و دست مخاطب برای تفهیم آثار در حیطه‌های مذهبی و شخصی بازتر است. لازم به ذکر است در این پژوهش، سعی بر آن شد که از آرا و نظرات نظریه‌پردازان در مجموع استفاده شود و تکیه بر نظریه‌ی خاصی در کار دخیل نبوده است.

کلیدواژه‌ها: فروغ فرخزاد، نشانه‌شناسی، خداوند